

סגולה ללידת בנים שאינם הגונים

[פרשת כי-תצא, שנת תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי.
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

לפעמים יש בתורה השלמה במקצת עם דברי יצר הרע. כאשר חיילי ישראל [בתקופה העתיקה] לחמו בעת קרב, וראו אצל האויב "אשת יפת תואר", ומפני לחצים נפשיים של עת סכנה ופחדי מות נכשלו בהרהורים אסורים, התירה להם התורה לשאת אשה נכריה. [אחרי כמה תנאים מגבילים כמו להמתין חודש, ועליה להתגייר כדת וכדין. ואם מסרבת להתגייר, עליו לשלח לנפשה] כל זה בנימוק של "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". (קידושין כא, ומובא ברש"י לדברים כא, ו)

[א] וכך היה מעשה ע"י דוד המלך שלקח אשה כזו, וילדה לו את אבשלום שמרד בו ואף ניסה להורגו. כאשר דוד ראה זאת, מסרו חז"ל, "בקש דוד לעבוד עבודה זרה" (סנהדרין קז.). כאשר התלונן עליו הנביא, התנצל שהוא עושה זאת כדי למנוע חילול השם, פן ילעו הבריות כיצד ממלך חסיד כזה יצא בן רשע ומנוול כזה? אבל כיון שהעם יראו קלקלה כזאת כי עובד ע"ז, יבינו שבסך הכל דוד אינו חסיד כלל, ובכך לא ידברו לעז נגד דרכיו של הקב"ה. דוד חשב לחטוא כדי להגן על שמו הטוב של הקב"ה. [עיי"ש דברי מהרש"א המפרש כי בקש דוד לצאת לחו"ל, וזה נחשב כעובד ע"ז, ואין להבין הענין כפשוטו לעבוד ע"ז]

ענה לו הנביא, כי נענש לקבל בן מרדן כזה כי נשא אשה שאינה הוגנת לו, וזאת לומדים מסמיכות הפרשיות. ("יפת תואר" ואח"כ "בן סורר ומורה", דברים כא, יח-כא). אלא, יש רק לפרסם ברבים לימוד זה, ולא יהיה צורך לדוד לחטוא כדי למנוע חילול השם.

[ב] היסוד הגדול הזה, שנישואין בלתי ראויים עלולים להביא לצאצאים "מקולקלים", הזכירו חז"ל בהקשר אחר. זו לשונם:

1. "אמר רבה בר רב אבהו כל הנושא אשה שאינה ההוגנת לו, מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לכל העולם כולו וזרעו מלח. וכו'.
 2. אמר רבה בר רב אדא כל הנושא אשה לשום ממון, הויין לו בנים שאינם מהוגנים" (קידושין ע).
- ושם מבואר ג"כ כי הממון שהשיג הבעל ע"י שידוך זה, גם זה יאבד.

דבר זה הובא להלכה ע"י רמ"א (שו"ע אבהע"ז ב,א) –
"כל הנושא אשה פסולה משום ממון, הויין לו בנים שאינם מהוגנים. אבל בלאו הכי, שאינה פסולה עליו אלא שנושאה משום ממון [שהיא עשירה] מותר". וממשיך רמ"א בסוף דבריו:
"ומי שפסקו לו ממון רב לשידוכין [כלומר הורי הכלה הבטיחו סכום גדול] וחזרו בהם [מסרבים לקיים הבטחתם], לא יעגן פלגתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו. ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, וכל העושה כן (מקרי) [נקרא] 'נושא לשם ממון'. אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טובה, ואז יצליח" עכ"ל.
[מצייני המקורות כותבים כי תחילת דברי רמ"א הם דברי שו"ת ריב"ש (סוף ט"ו) וסוף דבריו הם דברי ר' אהרן הכהן מלונלי, "ארחות חיים" (ח"ב הל' כתובות, פסקא ג) בשם הראב"ד. (המובאים ב"בית יוסף" לאבהע"ז, סוף סי' ט"ו)]

כל הלומד סעיף הנ"ל בעיון, רואה סתירה מהתחלתו לסופו. בתחילה רק אצל "אשה פסולה" אסר כוונת החתן לשם לקיחת ממון. ולבסוף אסר זאת גם אצל כל אשה, אפילו אין בה כל פגם. והרי ציטטנו לעיל דברי הגמרא בקידושין, וראינו שהם שני מאמרים שונים, הנאמרים ע"י שני אמוראים שונים. המאמר השני [של רבה ברב בר חנה] אינו מצומצם רק לענין אשה פסולה. אבל בשו"ת ריב"ש (סוף סי' ט"ו, והוא המקור לתחילת דברי רמ"א כאן) הבין כי מאמר ב' הוא ההמשך של מאמר ראשון, וגם בו מדובר רק אצל אשה שהיא פסולה. [והוא התבסס על לשונו של רש"י ד"ה בנים זרים].

הרב המפרש "חלקת מחוקק" (נדפס על הדף בשו"ע) מניח כי הכל מוסבר גם לפי שיטת ריב"ש. הוא מחלק כי:

- **בתחילת דברי רמ"א**, מדובר שנותנים לו לחתן ברצון ובלי בעיות, והעושה כן אצל אשה פסולה, עובר איסור; אבל באשה כשרה הוא נוהג כדין.
- **ובסוף דברי הרמ"א**, מדובר כשהחתן נוהג תכסיס של עיגון, לעכב הנישואין, וכופה את הורי הכלה, וזה אסור אפילו כשמדובר אצל אשה כשרה. ומסיים דבריו: "ורבים נכשלים בעבירה וכו' והעיכוב מלישא אשה בשביל חמדת ממון גורם לו להוליד בנים זרים". כאמור זה נאמר אפילו באשה שאין בה כל פסול, אם כבר השתדכו וכבר הסכימו להנשא זל"ז. כנראה שהוא לומד דלא כרש"י, והמלים בפסוק "בנים זרים" אינם מלמדים שנולדו מאשה שהיא פסולה לו, אלא הם התוצאה ממי שנושא אשה לשם ממון [ואפילו באשה כשרה]. וכן למד רמב"ן ב"אגרת הקודש" נביא דבריו להלן.

הגר"א (בביאורו לשו"ע) חולק על "חלקת מחוקק" ואומר שלא כך היישוב הנכון לבעיית השינוי מרישא לסיפא. אלא היו כאן שני מקורות שונים לדברי רמ"א – הריב"ש וארחות חיים. הריב"ש אוסר לשאת לשם ממון אך ורק אצל אשה פסולה.

אבל הרב ארחות חיים אוסר לחלוטין לדרוש ממון אפילו באשה שאין בה שום פסול. ולא רק חתן המעכב את הנישואין עד שיפרעו לו מה שכבר הבטיחו לו, עובר על איסור חז"ל, אלא גם אותו הבררן הממתין עד שיציעו לו "שידוך עשיר" עובר עבירה זו. ולשונו של הגר"א: "וזהו דלא כהריב"ש". אפשר שהגר"א מתבסס על פשט הגמרא שמדובר בשני מאמרים העצמאיים זה זה, הראשון באשה פסולה, והשני בכל אשה. ומסיים הגר"א "אלא [רק] אם היה לוקחה [לכלה זו] בלאו הכי, אע"ג דלוקח ממון ג"כ, אין זה נושא אשה לשון ממון". **המסקנא** מכך כי לפי ביאור הגר"א, רמ"א אוסר דרישת ממון גם אצל אשה כשרה, והעובר על כך ייענש בהולדת בנים שאינם מהוגנים.

לפי מה שהבאנו ציטט מאמר חז"ל מקודם, הם שני מאמרים נפרדים, וחז"ל דייקו בלשונם ואסרו דרישת ממון אף אצל אשה כשרה, מה יעשה בן תורה הרוצה ללמוד כמה שנים אחרי נישואיו בשלווה ללא טירדות וחובות? האם מותר לו להשתהות עד יציעו לו אשה שהוריה יתנו יותר כסף?

"ערוך השולחן" (אבהע"ז סי' ב"א) מתיר, כפשטות דברי ריב"ש.

אבל לעומתו שו"ת חתם סופר (אבהע"ז סי' ק"י, לפני ד"ה על דברת קו) מטיף בזה מוסר נורא.

זו לשונו, אחרי שהביא דברי "ארחות חיים" שלא ימתין, מפני חשש הרהור עבירה –

"ורבים נכשלו בעבירות כשאינם נושאים אשה במהרה, ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון" [עכ"ל מן "ארחות חיים", וממשיך החתם סופר]: ומדתלי טעמא בהרהור עבירה ועיגון [האיש], שמע מינה אפילו עני בישראל [שאין לחתן שום ממון] לא יעגן עצמו ויביא עצמו לידי הרהור עבירה וכו' ומשנת חז"ל [כאשר אבי הכלה אינו מקיים הבטחותיו] 'תשב עד שתלבין ראשה' מיירי במקום שיכול לישא אשה אחרת וליכא הרהור עבירה. אבל בזמנינו אל ישגיח על ממון, נושא אשה לשם שמים. וכי לא ידעי רבנן מאי (תהלים נה, כג) 'השלך על ה' יהבך [והוא יכלכלך]'? "עכ"ל חת"ס.

הרי סבור פשוט שאפילו באשה שאין בה כל פסול [כי כך היה הנידון שם], המתעכב נקרא "נושא אשה לשם ממון" עם כל המשתמע מזה.

ולכן כאשר מציעים לבחור ישיבה שתי הצעות שונות, עליו להעדיף רק זו שהיא בעלת מדות טובות יתרה מהשניה. ואם העדיף יותר זו שהיא בעלת הכסף, למרות שהיא פחותה מהשניה במדותיה, הוא נכשל. ובמחלוקת זו בין ריב"ש לבין ארחות חיים והראב"ד, יש לתת משקל הכרעה לדברי מסכת ארץ זוטא (פ"י) שלא הבחין בין אשה כשרה לפסולה. וכיון שמדובר בתוצאות עגומות של בנים שאינם הגונים, ודאי כל בעל תבונה יחוש לעצמו ויחמיר.

לפני שנמשיך, נגדיר מה היא "אשה שאינה מהוגנת"?
כך לשון המאירי (על קידושין ע', עמ' 332 בנדפס) "ולא סוף דבר בפסלות הַרְרור [כמו ממזרות] אלא כל שהוא רואה באבותיה שהם רשעים ונבלים ופורקי עול יראת שמים, רעים בגופם וממונם, רעים בגופם וחטאים בממונם, אע"פ שלא נתברר פיסולם מכל מקום סימן הוא לפסול" [עיי"ש הוכחותיו]. וגם לזה צריכים לשים לב בדורנו.

[ב] יש עוד כוונה פסולה הגורמת לו לאדם להוליד בנים שאינם מהוגנים.
בספר "כתבי הרמב"ן" (מהד' מוסד הרב קוק, ח"ב עמ' שלב) מובאת "אגרת הקודש", הדרכות ועצות לעניני זיווגו של אדם עם אשתו. [אמנם, העורך הרב ח"ד שעוועל מוכיח שם בעמ' שיט כי לא הרמב"ן כתב הדברים, כי אם מורו ורבו, הרב עזריאל]. ושם כותב: "כל הנושא אשה לשם יופי וכו' בה' בגדו כי בנים זרים ילדו וכו'. כי בהיותו נושא אשה לשום יופי, הרי חיבורו אינו לשם שמים, רק הוא מהרהר בצורתה בדרך הגופניות ואינו מחשב במחשבה טהורה עליונה. והנה הבן הנולד מאותו ההרהור הוא בן נכרי וכו' ונמצא בוגדים לשם שגורמים לשכינה שתסתלק מביניהם".
הרב שעוועל תמה שאין גירסא כזו ["לשם יופי"] בגמרא קידושין הנ"ל. אבל נ"ל המקור הוא במסכת דרך ארץ זוטא (פרק עשירי) "הנושא אשה לשום ממון וכו' הנושא אשה לשום זנות".

גם מרן הרא"ה קוק הזכיר השפעה סגולית זו של כח מחשבת ההורים לפני מעשה היצירה על טיב צאצאיהם. "החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכל לאיזה הכרה. והחינוך המדעי משיצא לאויר העולם. והאמוני מההתחלה היצרית. [לכן] 'והתקדשתם והייתם קדושים'". ("ערפלי טהר", עמ' יט; קבצים, קובץ ב', פסקא מד)

כלומר [א] החינוך הפשוט הוא לעניני קיום המצוות. [ב] החינוך המדעי הוא להכיר ולהבחין בחפצים ודברים המוחשים שבעולמנו. [ג] והחינוך האמוני ענינו לטהר המדות הנפשיות של הוולד.

ומצאנו לו חבר ל"אגרת הקודש" הנ"ל, ב"ספר חסידים" (מהד' כתי"י פארמא, פסקא תתתת"ב) –
"יהודי אחד צוה לשני בניו, אמר האב לאחד מבניו קח לך פלונית בת פלוני כי היא בת טובים.
לא עשה כן ולקח אחרת בשביל יופיה, והוליד בנים שלא היו מהוגנים".

וגם רבנו בחיי (על בראשית כד, ג) כתב – "להזכיר העם שיזהר בנישואיו, ושלא יקח אשה לשם יופי וכו' ולא לשם ממון, כי הממון עשה יעשה לו כנפים, כנשר יעוף השמים. אבל יצטרך שתהיה כוונתו לשם שמים ושידבק במשפחה הגונה, לפי שהבנים נמשכים במדותיהם בטבע אחר משפחת האם" עכ"ל [וכך כתב המאירי על השפעת האם, בקידושין שם].
ודברים נפלאים כתב החיד"א ב"מדבר קדמות", ערך "ראובן", בשם קובץ ישן כ"י.

לא נאריך אלא נציין עוד שתי סיבות שנתנו חז"ל ללידת בנים שאינם מהוגנים.
האחת מוזכרת בעירובין (ק:), והשניה בנדרים (כ:). ולעומתם הסגולות הטובות להביא ללידת בנים שהם הגונים, עיין רשימה ב"אוצרות המוסר". [סיפרו של הרב] (חלק ב', עמ' 1063-1064).

נספח.

אבל לכאורה ישנה דעה בחז"ל המתירה לקחת אשה לשם יופי.
מסופר כי בט"ו באב היו הבנות הרווקות רוקדות בכרמים, ומי שאין לו עדיין אשה, פונה לשם כדי לבחור לו אשה. ומה היו אומרות?: "ליפיות [כך הכתיב בגמרא] שבהן היו אומרות 'תנו עיניכם ליופי'. מיוחסות היו אומרות 'תנו עיניכם למשפחה'. מכוערות שבהן היו אומרות 'קחו מקחכם לשם שמים' וכו' (תענית לא). ואם חז"ל ציינו שאמרו כך, שמא זה היתר גמור?
[ואמנם ב"עין יעקב" לסוגיא זו הביא עוד נוסף להנ"ל: "עשירות שבהן אומרות 'תנו עיניכם בעלי ממון'. וזה בודאי סותר למאמר חז"ל בקידושין דף ע', לפי דעת ארחות חיים והגר"א בהבנתו ברמ"א].

4 תשובות בדבר :

- א. ברייתא זו סותרת המשנה המפורשת (תענית כו.) "ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור, שא נא עיניך וראה מה שאתה בוחר לך. אל תתן עיניך בנוי. תן עיניך במשפחה [כשרה]. שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל" עכ"ל. ואם אמרו "אל תתן עיניך בנוי", כיצד הברייתא תגרוס "תנו עיניכם ליופי"? ובודאי אותו הנוסח לענין "ממון" בעין יעקב, מי שהוא הוסיף, ואינו מחז"ל כלל.
- ב. הרי הירושלמי (סוף מסכת תענית) אף הוא דן בנושא זה, ומביא לשון המשנה, שהזכרנו כאן, "הכאורות [המכוערות] היו אומרות 'אל תתן עיניך בנוי, והנאות היו אומרות 'תן עיניך במשפחה'". הנה אף אחת מהן לא הזכירה לא ממון ולא מעלת היופי! וכאן לשון הירושלמי יותר ברורה מהבבלי, ויותר מוסמכת.
- ג. כיצד ניישב דברי הברייתא שהם נוגדים לנוסח המשנה? מבאר הגאון ר' צדוק הכהן (י"פרי צדיק", דברים, ט"ו באב סוף פסקא א') שיש בברייתא זו רמזים סודיים לדברי השכינה מה היא אומרת לעם ישראל! ומציין מקורו ב"פרי עץ חיים" לאריז"ל (שער שבועות, פרק א). ויש להביא לו אסמכתא חזקה, כי הנה המשך המשנה הוא: "צאינה וראינה בנות ציון, ביום חתונתו, זה מתן תורה, וביום שמחת לבו, זה בנין בית המקדש". כלומר מדובר כאן בסתרים ורמזים ליחס כלל עולמי, קשר בין ה' ועמו, ולא מדובר על כל בחור ובחורה!
- ד. אפשר באמת שהבנות ההן אמרו כך, כדי לעורר רצון ופעילות אצל הבחורים. "ולא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (כמו שפתחנו בכך שיחה זו). הרי מדובר בבחורים בלתי פעילים שעד כה השתהו מלמצוא אשה וצריכים לעורר אותם. אבל העושה לשם כך, בכל זאת ייזק. דוגמא אחד לכך היא מה שחז"ל התירו לדרוך על פתיית לחם שהם פחותים מכזית. ואעפ"כ כתבו התוספות (ברכות נב: ד"ה פירורין) שזה יביא ח"ו עניות לאותו הדרוך. ועוד דוגמא, חז"ל התירו לחולים כמה מעשים שהם תמוהים ומשונים. ואעפ"כ קבעו שהדבר יביא לנזקים (נדרים כ). – הדבר מותר, ונזקו בצדו.
- כמה עמוקים דברי חז"ל, וראוי ליזהר מכל מה שהם הזהירו והתריעו. וזה נרמז בתחילת פרשת "כי תצא". הנושא "אשת יפת תואר" [נכרית] עלול להענש ב"בן סורר ומורה".
- לפי ריב"ש, מדובר באשה שיש בה פסול, שהרי היתה בתחילה גויה.
 - אבל לפי "ארחות חיים", הרי היא התגיירה מרצונה [כי אם תסרב להתגייר, היא חוזרת לעמה] וכבר אין בה שום פסול! תוצאה רעה זו של "בן סורר ומורה" באה רק מפני שהאיש נשא אותה משום יופיה. והרי זו כוונה לא לשם מצוה.
- וכבר הזכרנו דברי הגר"א שאם החתן נושא אשה זו מחמת מעלותיה הרוחניות, מדות טובות ועוד, ואגב כך היא גם כן בעלת ממון, או גם בעלת יופי, אין בזה שום בעיה להתחתן איתה, כי לא זאת היתה מחשבתו העיקרית של החתן.